((ژن- پیاو))

ئەریك فرۆم
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: شاسوار کەمال مەحمود-هەولێر

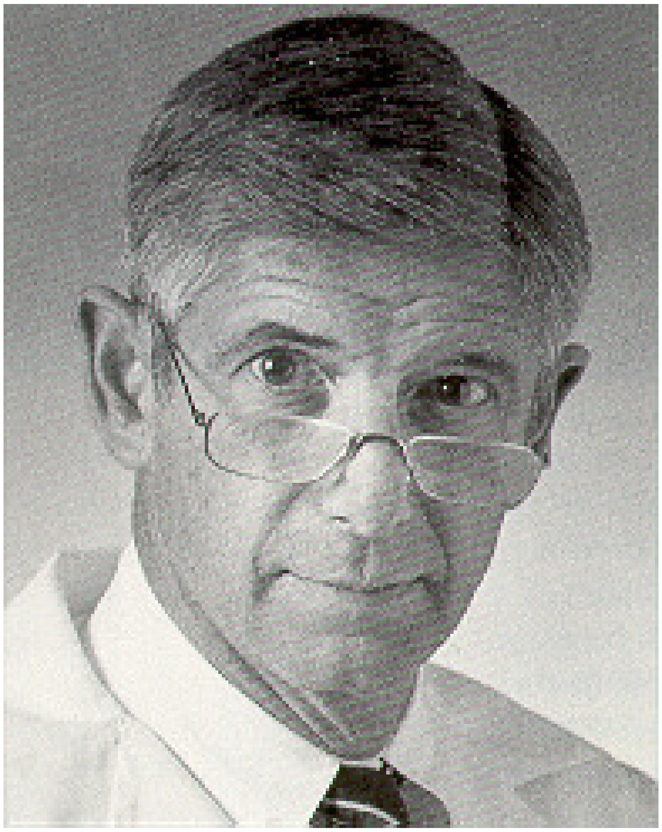

کێشەی پەیوەندی نێوان پیاو و ژن کێشەیەکی ئاڵۆزە، لەبەر ئەوە ئەگەر وانەبوایە خەڵکی بەهەڵە مامەڵەیان لەگەڵدا نەئەکرد، وەك ئەوەی ئەیکەن، کەواتە باشترین شت بۆ گفتوگۆکردن لەسەر ئەم پرسە، وروژاندنی چەند پرسیارێکە، تاوەکو لە ڕێگەی ئەم پرسیارانەوە بتوانم بیرکردنەوەتان بجوڵێنم، یان خۆتان لە ڕێگەی ئەزموونەکانتانەوە، هەندێك وەڵام بەدەستبهێنن.

یەکەم پرسیار کە ئەمەوێت بیوروژێنم ئەوەیە: ئایا ناونیشانی باسەکە، لەگەڵ خۆی هەڵە هەڵناگرێت؟ ئێمە پێمانوایە ئاڵۆزی لە پەیوەندییەکانی نێوان ئافرەت و پیاو دەگەڕێتەوە بۆ جیاوازی نێوان ئەو دوو ڕەگەزە.

بەڵام ئەمە وانییە، پەیوەندی نێوان پیاوان و ژنان، لە بنەڕەتدا پەیوەندی نێوان مرۆڤەکانە.

هەرکاتێك پەیوەندی نێوان مرۆڤێك، لەگەڵ مرۆڤێکی دی باشبوو، ئەوا پەیوەندی نێوان پیاوان و ژنانیش باش دەبێت، بە پێچەوانەوە، ئەگەر پەیوەندی نێوان مرۆڤەکان خراپ بوو، ئەوا پەیوەندی نێوان پیاوان و ژنانیش خراپدەبێت، کەواتە خراپی پەیوەندیەکانی نێوان پیاوان و ژنان ناگەڕێتەوە بۆ (مێ) نیەو(نێر)ینەی هەردوو ڕەگەز، بەڵکو دەگەڕێتەوە بۆ پەیوەندی مرۆڤێك لەگەڵ مرۆڤێکی تردا.

ئێستا دەمەوێ تێگەیشتنی دووەمم لەسەر تەواوی بابەتەکە باس بکەم: پەیوەندی نێوان پیاوان و ژنان، پەیوەندی نێوان گروپی سەرکەوتو ژێرکەرتوە.

ئەم تێگەیشتنە نامۆیەو مایەی گاڵتە جاڕییە، پێویستە لە مێژوی(٥) هەزار ساڵەی پەیوەندی نێوان پیاو و ژن بگەین، بۆ ئەوەی بۆمان روون ببێتەوە، کە چۆن مێژوو ڕۆڵی بەرچاوی هەیە، لە پەیوەندی ئێستای نێوان پیاوان و ژنان و لەتێگەیشتنیان بەرامبەر یەکتریدا، تەنها بە تێگەیشتن لەو مێژوە، لەو پرسیارە نزیك دەبینەوە: چۆن پیاوان و ژنان لە یەکتری جیاوازن؟ تەنها ئەو کاتە دەزانین تایبەتمەندییەکانی پەیوەندییەکانی نێوان پیاوان و ئافرەتان چین و ڕەگی کێشەی پەیوەندیەکانی نێوانیان لە کوێدایە.

سەرەتا دەمەوێت لە تێگەیشتنی دووەمەوە دەستپێبکەم و پێناسەی پەیوەندیەکانی نێوان پیاوان و ئافرەتان بکەم، وەك گروپی سەردەست و گروپی ژێر دەست پێشتر وتم ئەم تێگەیشتنە نامۆیەو مایەی گاڵتە جاڕییە، بە تایبەت لە ویلاتەیەکگرتوەکانی ئەمریکا، ئافرەتان هەست و مامەڵە ناکەن وەك گروپێکی ژێر دەست، لەمبارەیەوە گفتوگۆیەکی زۆر کران بەتایبەت، بۆ زانینی ڕەگەزی نامۆ لە کۆمەڵگەی شارستانی ئێمەدا، پێموانییە گرفتەکە ئەوەندە ئاسان بێت، لە کاتێکدا ئافرەتان ئەمریکا ئازادی خۆیان بەدەستهێناوەو لەگەڵ پیاواندا یەکسانن، من پێموایە ململانێی هەزاران ساڵەی مێژوو، ئێستاش لە هەندێ جێگەی تایبەتیدا دەردەکەوێت، ئەم تێگەیشتنە لە پەیوەندی نێوان پیاوان و ئافرتاندا لە کلتوری ئێمەدا درێژەی هەیە.

زۆر بەڵگەی مێژووی هەن ئەیسەلمێنن، کۆمەڵگەی پیاو سالاری، کە لەم (٥-٦) هەزار ساڵەی دوایدا لە (چین و هندستان و ئەوروپاو ئەمریکا) بوونی هەیە، تەنها فۆرم و سیستەم نییە، کە هەردوو ڕەگەز پێیگەشتبێتن بۆ ڕێکخستنی ژیانیان، زۆر بەڵگە هەن(ئەگەر لەسەر تاسەری جیهانیشدا نەبێت، لە زۆر شوێنی جیهاندا) کۆمەڵگەی پیاو سالاری کە لەلایەن پیاوەوە کۆنترۆڵ کراوە، دوای کۆمەڵگەی دایکسالاری هاتوتە کایەوەو راستیەکان ئەوە دەسەلمێنن، کە ئافرەت و دایك سەنتەری کۆمەڵگەو خێزان بوون.

ئافرەت کۆنترۆڵی سیستەمی کۆمەڵگەو خێزانی کرد بوو، لەمبارەیەوە دەتوانین شوێن و پێ و باڵادەستی ئافرەت لە زۆربەی ئاینەکاندا ببینین. دەتوانین شوێنپێی ئافرەت لە زۆربەی دیکۆمێنتەکاندا ببینین، تەنانەت لەو دیکۆمێنتانەی ئێمە، زۆر پێیان

ئاشناین، لەوانە-پەیمانی دێرین-العهد القدیم(old-Testament).

ئەگەر چیرۆكی ئادەم و حەوا،بە چاوێكی بابەتیانەوە بخوێنیتەوە، چی ئەدۆزینەوە؟ ئەوە ئەدۆزێتەوە، كە نەفرەتكردن و جنێودان دژی حەوا وتراوە، بە ناراستەو خۆش دژی ئادەم، چونكە بالا دەستبوون بەسەر كەسانی تردا، باشتر نییە لە ژێر دەستبوون.

وەك سزایەك بۆ تاوانەكەی، پێویستە پیاو ئافرەت بەڕێوەبەرێت و پێویستیشە سەرجەم حەزو ئارەزوەكانی ئافرەت لە خزمەتی مێردەكەیدا بێت.

شتێكی ئاشكرایە ئەگەر زاڵبوونی پیاو بەسەر ئافرەتدا، شتێكی(نوێ) بێت، دەبێت كاتێك كە ئەم رەوشە وەها نەبووبێت لەراستیدا زۆر بەڵگەمان هەن ئەم راستیە ئەسەلمێنن، ئەگەر تێگەیشتنی بابلیەكان بۆ دورستبوون(خلق) بەراورد بكەی، لەگەڵ چیرۆكی(ئینجیل) دەربارەی دروستبوون، جیاوازیەكی زۆرت بەرچاو دەكەوێت.

لە چیرۆكی بابلیەكاندا، كە پێش چیرۆكی ئینجلی نوسراوەتەوە بۆمان، دەردەكەوێت (خواوەندی نێر)بوونی نەبووە، بەڵكو خواوەندی ژن (تایمات) بالادەستبووە، پاشان كوڕی ئەو خواوەندە لە دایكی یاخی بووەو لە ئەنجامدا شكستی بە دایكی هێناوەو سیستەمی نێر سالاری بەرابەرایەتی (مەردۆخ)ی گەورە، خواوەندی نێری بابلیەكان دامەزراندوە.

مەردۆخ پێویستبوو تاقیكردنەوەی دەسەڵاتی تێپەڕێنێت،بۆ ئەوەی بیسەلمێنێت، ئەو شایەنی ئەوە بووە سەربكەوێت بەسەر خواوەندی ژندا، ئەو پێویست بوو ئەو دەسەڵاتەی لە ڕێگەی وشەوە نیشانبدات، رایگەیاند كە ئەتوانێت پارچە قوماشێك لەناو بەرێت و پاشان دووبارە دروستی بكاتەوە، ئەم تاقی كردنەوەیە، شتێكی گەوجانە دیارە، بەڵام لەهەمانكاتدا ئامانجێكی بنەڕەتی ئەپێكێت، لە بەرئەوەی لە كۆمەڵگەی

دایكسالاریدا، ئافرەتان ، لەیەك لایەنەوە، لە پیاوان بالاتر بوون ئەویش: ئافرەتان توانای منالابوونیان هەیە، بەڵام پیاوان ئەو توانایەیان نییە.

پیاوان لە هەوڵەكانیاندا بۆ لەسەر كار لابردنی ژنان، رایانگەیاند ئەوان(وەك ژنان) دەتوانن شت دروستبكەن و لەناوی بەرن- بەرێگەی سروشتی نا، وەك ئافرەتان، بەڵكو لە ڕێگەی وشەو روحەوە.

ئەگەر چیرۆكی ئنجیل دەربارەی دروستبوون بخوێنیتەوە، تێبینی ئەوە دەكەیت، لەو شوێنەی چیرۆكی بابلیەكان تەواو بووە، ئەم لەو شوێنە دەستپێدەكات: پەروەردگار جیهانی دروستكردوە، لە ڕێگەی وتەكانیەوە، هەروەها بۆ جەختكردنەوەی لەسەر بەرزی و بالای پیاوان بەسەر ئافرەتاندا(ئینجیل) پێمان دەڵێت: حەوا لە پیاو دروستبووە، نەك پیاو لە ئافرەت لە دایكبووە.

كلتوری پیاو سالاری، ئەو كلتورەی پێیوایە قەدەر وایكردوە پیاوان زاڵ بن بەسەر ژناندا، یان پیاوان رەگەزی بالاو بەهێزن، لەزۆربەی جیهاندا باوە، لە

راستیدا لە ڕۆژگاری ئەمڕۆماندا، چەند کۆمەڵگەیەکی سەرەتایی کەممان بەرچاو دەکەوێت کە تیایاندا سیستەمی ژن سالاری بوونی ماوە.

لە کۆمەڵگەی پیاو سالاریدا، هەموو جۆرە ئایدۆلۆژیاو پێشینە(گریمانە) یەك بوونی هەیە کە لە بەرژەوەندی پیاواندایە. ئەو ئایدۆلۆژیایانە درێژەو گەشە بە مانەوەی پیاو سالاری دەدات بەرامبەر گروپی ژێردەست، هەندێك لەو بۆ چونانە: ئافرەتان عاتیفین، بێسەرو بەرن، لە خۆبایین، وەك منالاًن وان، کاروبار بە باشی بەڕێوە نابەن،هەروەها ئافرەتان بە ئەندازەی پیاوان بەهێز نین، بەڵکو تەنها سەرنجڕاکێشەرن (جەستەیان جوانە).

ئەم بۆچوونانە کە لە کۆمەڵگەی پیاو سالاریدا، بەرامبەر سروشتی ژن، گەشەیکردوە، لە راستیەوە دوورن. سەبارەت بەوەی گوایە ئافرەتان لە پیاوان لە خۆبایی ترن، من پێموایە ئەگەر لێکۆڵینەوەیەکی ورد لەسەر سروشتی پیاو بکەین، بۆمان روون دەبێتەوە، پیاوان لە خۆبایین، تەنانەت بۆماندەردەکەوێت پیاوان کارێك ئەنجامنادەن، بەبێ لە خۆبایی بوون،ئافرەتان کەمتر لە پیاوان لە خۆیان باین.

لە هەندێك بارودۆخشیدا، کە ئافرەتان لە خۆبایی بوون دەردەبڕن، راستیەکەی ئەوەیە، ئەوان خراونەتە ژێر فشارەوە بۆ دەربڕینی ئەو حاڵەتە، چونکە لەلایەن رەگەزی بەرامبەرەوە (کە پیاوانن) بە چاوێکی کەمەوە سەیر کراون و ئەوانیش لەو ڕێگەیەوە دەیانەوێت، خۆشەویستی و پشتگیری بەدەست بهێنن، کەواتە ئەو وەهمەی پێیوایە ئافرەتان لە خۆیان باین، بە وردبونەوەیەکی عەقڵانی نەسەلمێندراوە.

با گریمانەیەکی تر وەربگرین: ئەو بۆچونەی پێیوایە پیاوان لە ئافرەتان بەهێزترن، بەڵام راستیەکەی ئەزانن چییە؟ ئەگەر لە هەر پەرستارێك (ممرچە-سستەر) بپرسی ئەوا بێ دوو دڵی پێت دەڵێت: رێژەی سەدی ئەو پیاوانەی لە کاتی دەرزی لە خۆدان، یان لە کاتی تاقیکردنەوەی خوێندا، لاوازن و لە هۆش ئەچن، زۆر زیاترە لە رێژەی ژنان، بە شێوەیەکی گشتی ئافرەتان، زیاتر بەرگەی نارەحەتی دەگرن، ئەو نارەحەتیانەی پیاوان بێ هیوا دەکات و وایان لێئەکات، وەك منالاًن بە دوای دایکیاندا رابکەن، لەگەڵ ئەمانەشدا بە درێژایی سەدان ساڵ، هەزاران ساڵ، پیاوان پەرەیان بەو بۆچوونەدا، کە ئەوان رەگەزی باڵاو بەهێزن.

لە سەدەی هەژدەهەم و نۆزەدەهەمدا، کێشەی پەیوەندی نێوان پیاو و ژن و یەکسانی نێوانیان گەیشتە لوتکە، زۆر چەمك و دیاردە گەشەیان کرد. ئەوانەی دەیانگوت پێویستە ژنان لەگەڵ پیاواندا، هەمان مافیان هەبێت،رایانگەیاند هیچ جیاوازیەکی سایکۆلۆژی لە نێوان هەردوو رەگەزدا نییە، هەروەك شۆرشی فەرەنسا(گیانی بێرەگەزی) واتە (جیاوازی نەکردن لە نێوان نێرۆ مێ دا)ی داهێنا، هەمان چەمك، سەر لەنوێ گەشەی کردەوەو مافەکانی ئافرەت لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی و سیاسی جەختیان لەسەر کرایەوە ئەم بۆ چوونانەی لەوەوە سەرچاوەی گرتبوو کە بەبێ بەشداری ئافرەتان لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی و سیاسیدا، مەحاڵە یەکسانی لەگەڵ پیاواندا بێتە دی.

لەو سەردەمەوە، تا ئێستاش هەمان بۆچوون و هەڵویست لەناو فێمینستەکان، پێشکەوتنخوازەکان و ئازادیخوازەکاندا بڵاوە، تەنانەت لە رۆژگاری ئەمڕۆماندا، ئەو بۆچوونانە لەناو ئەو گروپانەشدا بڵاوە کە هەوڵی هێنانەکایەی یەکسانی لە نێوان مرۆڤەکان بە شێوەیەکی گشتی و یەکسانی لە نێوان پیاو و ژن بە تایبەت دەدەن، ئەوانەی ئەم هەڵوێستەیان هەیە، ئەڵێن جیاوازی لە نێوان ئەو دوو رەگەزەدا نییە، یان ئەو جیاوازیانە کەم دەکەنەوە.

ئەوانە پێیانوایە ئەگەر، چەند جیاوازیەك بوونی هەبێت، ئەوا ئەگەڕێتەوە بۆ ژینگەی رۆشنبیری و پەروەردەیی...

ئەگەر نا، جیاوازی ناوەکی و سایکۆلۆژی لە نێوان ئەو دوو رەگەزەدا نییە.

ئەم بۆچوونە، کە لەناوداکۆکیکەرانی یەکسانی پیاوان و ژناندا بڵاوە، منی زۆر نیگەران کردوەو ئەم بۆچونەش لە زۆر لاوە هەڵەیە، ئەمەخراپترین هەڵەیە، ئەمە وەك ئەو وتەیەیە، کە پێیوایە هیچ جیاوازیەکی سایکۆلۆژی، لە نێوان گروپە نەتەوەیی ئەتنیەکاندا نییە، هەر کەسێك وشەی (رەگەز) بەکار دەهێنێت، لێرەو لەویٚ شتی ترسناك دەڵێت، بەڵام راستیەکەی ئەوەیە، جیاوازی جەستەیی و دەرونی و مەزاجی لە نێوان خەڵکانی گروپە جیاوازەکاندا هەیە.

هۆی دووەم، کە بۆچی پێموایە ئەم تێگەیشتنە هەڵەیە، ئەوەیە ئەم تێگەیشتنە(چەمکی هەڵە) بەرهەم دێنێت.

ئەم تێگەیشتنە لە پەنای یەکساندا جیاوازی دەکوژێت و پێیوایە، هەموو مرۆڤەکان وەك یەکن و بەمەش ناسنامەو تایبەتمەندیان وندەبێت، لەراستیدا یەکسانی بەواتای هەبوونی (دژ) واتە: سەبارەت هەبوونی جیاوازیەکان هیچ کەسێك بۆ خزمەتی کەس دروستنەکراوەو هەر مرۆڤێك لەسەرەتاو کۆتایدا، خزمەتکاری خۆیەتی.

بە مانایەکی تر، هەرتاکێك ئازادە گەشە بە تایبەتمەندیەکانی خۆی بدات: وەك تاکێك، وەك ئەندامی رەگەزێك، وەك ئەندامی نەتەوەیەك. یەکسانی مانای لە ناوبردنی جیاوازیەکان ناگەیەنێت، بەڵکو بە واتای تێگەیشتنی راستەقینە لەجیاوازەکان دێت.

ئەگەر یەکسانی مەبەستی لە ناوبردنی جیاوازەکان بێت، ئەوا ئەو مەیلە بەهێز دەکەین، کە دەبێتە هۆی هەژارکردنی کلتورەکەمان و بەهای راستەقینەی مرۆڤایەتیش لەناو دەبات، ئەو بەهایەی گەشە بەتایبەتمەندی هەر مرۆڤێك دەدات.

من پێموایە لە ئەمریکا تێگەیشتنە هەڵەکە ئەوەیە یەکسانی هاو واتای (ناسنامەیە) دیاردەیەکی تایبەتی کلتوری ئێمە، بریتیە لەوەی جیاوازەکانی نێوان هەردوو رەگەز کەمبکرێتەوەو پەردەی بەسەردا بدرێت، گفتوگۆی لەسەر نەکرێت، ئافرەتان هەوڵئەدەن وەك پیاوانیان لیٚ بێت، هەندێك جاریش پیاوان حەزدەکەن، وەك ئافرەتان مامەڵە بکەن، بەمەش هەمەرەنگی نێوان ئەم رەگەزانە، لەناو دەچێت.

لە راستیدان بە بڕوای من، تەنها وەڵام بۆ کێشەی دوو جەمسەری نێوان هەردوو ڕەگەز ئەوەیە" لە پەیوەندی نێوانیاندا جەمسەری (سالب و موجەب)دانەنرێت، بە واتایەکی تر هیچ رەگەزێکیان لەوی تر باڵا تر نییەو هیچ رەگەزێکی تریشیان لەوی تر کەمتر نییە، دەبێت پێمان وابێت، گۆڕەپانی نێوان ئەم دوو ڕەگەزە، لەو فرە جەمسەری و فرە رەنگیەو دروستبوە، ئەم فرە رەنگیەش، بناغەی هێزی بەرهەمهێنانە.

ئێستا با بێمە سەر ئەو گریمانەی لە سەرەتای بابەتەکەمدا باسمکرد، پەیوەندی نێوان ئافرەت و پیاو لە پەیوەندی نێوان مرۆڤەکانی ناو هەر کۆمەڵگەیەك باشترو خراپترنابێت، واتە ئەگەر پەیوەندیەکانی نێوان مرۆڤەکانی هەر کۆمەڵگەیەك باشبوو، ئەوا پەیوەندی نێوان پیاو ئافرەتیش، باش دەبێت، بە پێچەوانەشەوە ئەگەر پەیوەندی نێوان مرۆڤەکانی هەر کۆمەڵگەیەك خراپبوو ئەوا پەیوەندی نێوان ئافرەتان و پیاوانیش خراپ دەبێت.

ئەگەر باسم لە پەیوەندیە ناوەکیەکانی تاکە کەس و کاریگەریان لەسەر پەیوەندی نێوان ژنان و پیاوان بکردایە، ئەوا قسەم لەوە دەکرد کە لە کتێبی(مرۆڤ لە پێناوی خۆیدا) باسم کردوە، کە بە (کەسایەتی بازاڕکەر) وەسفم کردوەو پێویست بوو، باس لەوە بکەم کە ئێمە چەند تەنهاین، هەرچەند ئێمە لە روکاردا، کۆمەڵایەتین و (پەیوەندی)مان لەگەڵ زۆر کەسدا هەیە، بەڵام لە ناخدا "تەنها"ین، ژمارەیەکی زۆری مرۆڤەکان لە رۆژگاری ئەمڕۆدا هەست بە تەنیایی دەکەن، ئەوانە هەست ئەکەن وەك (کەل و پەل، کەرەستە) مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت، بەمە مەبەستم ئەوەیە بەهای مرۆڤ

بەستراوەتەوە، بە چەندێتی کڕینی شت لە بازاڕدا، بەستراوەتەوە بە چەندێتی کڕینی شت لە بازاڕدا، بەستراوەتەوە بەدان پێدانانی ئەوانی تردا، بەستراوەتەوە بەسەرکەوتنەوەکانیەوە. واتە مرۆڤ لە روانگەی کەسایەتی و ناواخنیەوە هەڵناسەنگێنرێت مرۆڤ لە ڕوانگەی هێزی تایبەتی خۆیی و توانای خۆشەویستیەوە هەڵناسەنگێنرێت .

لە رۆژگاری ئەمرۆماندا(خۆناسین و نرخ بۆ دانان) لای زۆربەی خەڵکی شلۆقە، خۆیان بە نرخدار نایەتە بۆجەنگێکی نوی ئامادە بکەیت و قەناعەت بەخەڵکی بهێنیت و خۆت بۆ خەڵکی بسەلمێنیت: کە تۆ کەسێکی باشیت.

وەك پێوەرێك حەز دەکەم باس لە جانتایەکی دەستی بکەم و بزانن هەستی چۆنە، کاتێك لە دوکانێك دادەنرێت بۆ فرۆشتن جۆرێك، لەو جانتایانەی دەفرۆشێن، سەر لە ئێوارە هەست بە دڵخۆشی دەکەن، ئەو جانتایانەش لەبەر هەرهۆیەك (گرانت، یان مۆدیان بەسەر چووە) نافرۆشرێن، هەست بە دڵ تەنگی دەکەن.

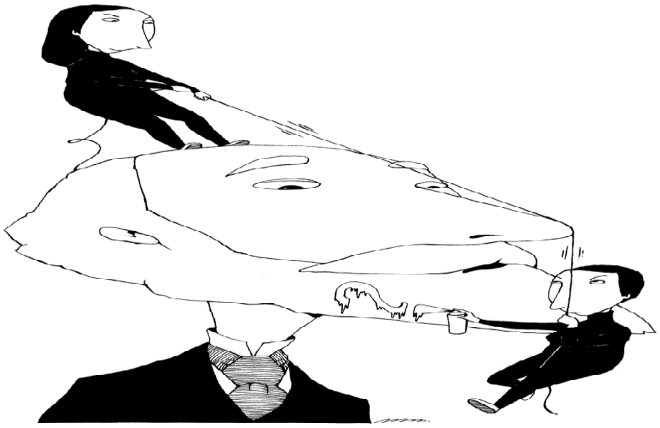

فرۆید

پێشچاو.

ئەویش پەیوەندی بەو خۆتاوانبارکردنەوە هەیە، کە بەخۆیان دەڵێن(ئەوە منم، ئەوە توانای منە بۆ خۆشەویستی کردن، ئەمە توانای منە لە هەستکردن و بیرکردنەوەدا)، بەڵام لەبەرئەوەی لە لایەن خەڵکی ترەوە بەسەرکەوتوو لە قەڵەم دەردێن، خۆیان بەسەرکەوتوو دەزانن.

ئەوانە خۆیان بە خەڵکی فرۆشتوە، چونکە (خەڵکی) دەڵێن:(ئەو پیاوێکی باشە، یان ئەوە ئافرەتێکی باشە).

سروشتی ژیان وایە، ئەو هەستی خۆناسینەی، لەسەر بناغەی ئەوانی دی دامەزرا بێت، هەستێکی ناجێگرە، هەموو رۆژێك دەبێت خۆت جانتا فرۆشراوەکە هەست دەکات: (من جوانم) جانتاکەی تریش هەست دەکات: (من بێبایەخم) لە راستیشدا جانتا(جوانەکە) لە جانتاکەی تر سودی زیاتر نییە.

لە زاراوەی مرۆڤدا ئەمە واتای ئەوەیە، پێویستە هیچ مرۆڤێك خاوەن تایبەتمەندی نەبێت، کەسایەتی هەر مرۆڤێك، پێویستە هەمیشە ئامادەی گۆرانکاری بێت، بۆ ئەوەی خۆی لەگەڵ نوێترین مۆدیلدا بگونجێنێت. لەبەر ئەم هۆشەیە دایکان و باوکان هەست بە شەرمەزاری دەکەن، کاتێك لەگەڵ مناڵەکانیان. منالان باشتر ئاگاداری تازەترین مۆدیلن، وەك لە دایکان و باوکان، بەڵام دایکان و باوکانیش زۆر ئامادەن، بۆ ئەوەی فێر بکرێن، ئاگادار بکرێنەوە.

ئەوانیش، وەك منالآن، گوێ بۆ دەنگ و باسەكانی (كەسایەتی بازاڕكەر) دەگرن.

باشە لە كوێ و چۆن ئاگاداری ئەو دەنگ و باسانە دەبین؟... لە سینەماو لە فیلمەكان، لە ریكلامی جلو بەرگەوە، لە ریكلامی خواردەمەنیەكانەوە...، هەروەها لە ڕێگەی ئەوەوەی، كەخەڵكانی گەورە چی لە بەردەكەن و چۆن قسە دەكەن.

ئەوەی ئەمساڵ مۆدێلە، دوای چەند ساڵێكی كەم، بەسەر دەچێت.

لە گۆڤاری (ساندای تایمز) خوێندمەوە: كچێكی چواردە ساڵانە، دایكی خۆی بە بێ ئاگا لە مۆدیل وەسفكردبوو، كە پێیوایە ئێستاش ساڵی(١٩٤٥)ە. سەرەتا لەمە تێنەگیشتم، بیرم كردەوە ئەمە هەڵەی چاپ بێت، بەڵام دوای بۆم روونبوەوە، بەلای ئەم كچەوە ساڵی(١٩٤٥) لە دەرەوەی مێژوە، واتە بەسەر چووە. دڵنیام دایكەكە زانیویەتی، پێویستە لەسەری خێرا هەنگاو بنێت.

چۆن چالاكی بازاڕ كردن (كڕین و فرۆشتن) كار لە پەیوەندیەكانی نێوان هەردوو رەگەز دەكات؟ پێموایە ئەوەی لە ژێر ناوی خۆشەویستیەوە بەڕێوە دەچێت بریتیە لە گەڕان بە دوای سەركەوتندا لەپێناو سەلماندندا هەر یەك لە ئێمە، پێویستی بەوەیە، كەسێك نەك كاتژمێر (٤)ی پاش نیوەڕۆ، بەڵكو كاتژمێر (١٠-١٢-...) پێویستە یەكێك پێی بڵێ: (تۆ كەسێكی باشیت، تۆ گونجاویت، تۆ كارێكی باش دەكەیت، تۆ سەركەوتویت) ئەمە یەكێكە لە فاكتەرەكان.

فاكتەرێكی تر، بریتیە لەوەی كەسێك بەهای كەسێكی تر دەسەلمێنێت، لە ڕێگەی هەڵبژاردنی كەسی دروستەوە.

كەسێك پێویستی بەوەیە، ببێتە باشترین مۆدیلی خۆی، پاشان مافی ئەوەی هەیە خۆشەویستی بكات لەگەڵ نوێترین مۆدیلدا(كەسێكی هاوتای خۆی) ئەمە كوڕێكی (١٨) ساڵانم بیر دێنێتەوە كە لەسەرەتای تەمەنیدا بوو، دەیویست ئوتومبێلەكەی كە (فۆرد- Ford) بوو، بگۆڕێت بۆ (بوك- BuicK) بە مەبەستی سەرنج راكێشانی باشترین كچان. ئەم كوڕە زۆر راشكاوانە هەڵسوكەوتی كردوە. ئەم هەڵوێستە دەمانگەیەنێتە ئەو تێگەیشتنەی هەڵبژاردنی (بەرامبەر) بە چ شێوەیەكە لە كلتوری ئێمەدا.

چالاكی (بازاڕ كردن) كاریگەریەكی تری هەیە، لەسەر پەیوەندی رەگەزەكان. لە كرداری كڕیندا، هەموو شتێك ئامادەكراوە، شێوەكەی بەردەستەو هەموومان تامە زرۆین، ژیانمان لەسەر تازەترین مۆدیل و بخەین و لەسەر تازەترین مۆدیل بڕۆین بە ڕێدا، كەواتە ئەو رۆڵەی ئێمە لە ژیاندا دەیبینین، رۆڵێكی ئامادەكراوە.

مرۆڤ بۆ ئەوەی بژی، پێویستە كاربكات و لە ماڵەوەش كەسێكی سۆزدار بێت. دەبێت بژی بۆ ئەو كارەی دەیكات و ئێوارەش كە گەڕایەوە ماڵەوە هەست بەشەكەتی و هیلاكی نەكات پێویستە هەست بە ماندوێتی نەكات لەگەڵ كڕیارەكانیدا، لەگەڵ ئەوانەی پێشبڕكێی لەگەڵدا دەكەن و دەبێت لەگەڵ خێزان و منالەكانیشیدا گونجاو بێت،

پێویستە لەلایەن هەموو كەسەوە خۆشەویست بێت و قوڵترین هەستی خۆشی بۆ خێزانەكەی دەرببڕێت.

كەواتە، پیاوی هەژار، دەبێت لەگەڵ ئەم مۆدیلە ئامادەكراوانەدا بژیت، تەنها راستیەك بۆ ئەوەی توشی (شێت) بوون نەبێت، ئەوەیە ئەم شتانە بە (جدی) وەرنەگرێت، ئەم وتانە بۆ ئافرەتانیش راستن، چونكە ئەوانیش پێویستە بە پێی مۆدیلە ئامادەكراوەكان، ژیان بەسەر بەرن.

بێگومان لە هەر كلتورێكدا، كۆمەڵێك شتی ئامادەكراو هەیە، كە هەندێكیان تایبەتن بە ئافرەتان و هەندێكی تریان تایبەتن بە پیاوان، بەڵام لەو كلتورەی ئەمڕۆ، ئێمە پشتی پێ دەبەستین تایبەتمەندێتی ژنان و

پیاوان لێڵـە، روون نیـەو تایبەتمەندیـەکانی پەیوەنـدی نێوان هەردوو رەگەز لەناو چوون، نەماون.

ئەگـەر هەڵبـژاردنی پەیوەندیـەکانی پیـاوان و ژنـان، لەسە بناغـەی (کڕین) راوەستا بێت، کە رۆڵەکـەیان لـەو کاتـەدا (ئامـادە کـراوە) ،... ئـەوا تـەنها شـتێك کـە بەدەستی دەهێنن بریتیە لە : (بێزاری) پێموایە، ئێمە حەقی خۆیمان نەداوەتە ئەم وشەیە. ئێمە باس لەوە دەکەین، کەسێك لە تەنیایدا هەست بە بێزاری دەکات، بەڵام لەوە خراپتر ئەوەیە کە لەگەڵ بەرامبەرەکەت بیت و هەست بە بێزاری بکەیت.

زۆربەی خەڵکی پێیانوایە، دووچارەسەریان بۆ ئەم کێشەیە لە بەردەمدایە: یان ئەڕۆن بۆ ئاهەنگەکان و لەوێ پەیوەندی دەبەستن و ئەخۆنەوەو یاری وەرەقە ئەکەن و گوێ لە ڕادیۆ ئەگرن و گاڵتەو گەپ ئەکەن... یان هاوبەشی ژیانیان (ئەو کەسەی وەك هاوسەر لەگەڵیدا ئەژی) ئەگۆڕن و پەنا بۆ کەسێکی تر ئەبەن،

چونکە پێیانوایە، لەم هاوسەرگیریەدا کەسی گونجاویان هەڵنەبژاردوە، بۆیە هەست بە بەختەوەری ناکەن. لە بەرئەوە پێیانوایە، بە گۆڕینی هاوسەری ژیانیان بێزاریەکەیان کۆتایی دێت.

خەڵکی نازانن، کە پرسیاری سەرەکی بریتی نییە لە (من کەسێکی خۆشەویستم؟)، بەڵکو پرسیاری راستەقینەو سەرەکی بریتیە (ئایا ئەتوانم خۆشەویستی بکەم ؟). بە راستی ئەمە قورسە.

خۆشەویستبوون و کەوتنە داوی خۆشەویستیەوە، کارێکی ئاسانە، تا ئەو جێگەیەی هەست بە بێزاری ئەکەیت، بەڵام خۆشەویستیکردن (بەردەوامبوون لەسەری) بە شێوەی راستەقینەی خۆی کارێکی ئەستەمە.

ئەگەر دوو کەس نەتوانن رێگە لە تەنهایی بگرن، ئەوا هەست بە بێزاری دەکەن، ئەگەر پەیوەندی نێوان پیاو و ئافرەت، تەنها بۆ شارنەوەی (تەنهایی) بێت، ئەوا پەیوەندی نێوانیان، پەیوەندیەکی راستەقینە نییە.

ئەمەوێت ئاماژە بە چەمکێکی تری هەڵە بکەم. کێشەی راستەقینەی نێوان پیاو ئافرەت (سێکس)ە، چەندین ساڵ لەمەوبەر دوای بڵاوبونەوەی (ئازادی سێکسی) زۆربەمان پێمانوایە، کەلەپچەی رابردوو پیاوەو قۆناغێکی نوێ لە پەیوەندی نێوان مرۆڤەکان دەستی پێکردوە. پێمان وابوو پەیوەندی مرۆڤایەتی بەرەو ئاسۆ کراوەتەوە، بەڵام دەرئەنجامەکانی بەو شێوەیە (دڵخۆشکەر) نەبوون، وەك زۆربەمان داماننابوو، چونکە هەموو ئەو گوناهباریەی دەکرێت (سێکس) نییە، هەروەها زۆر (مۆتیڤ)یش لە پشت بەردەوامی ئەو کارە سێکسیانەوەن، کە لە بنەڕەتدا (سێکس) نین.

لە خۆبایبوون، یەکێکە لە گەورەترین هاندەرەکانی سێکس، گەورەتر لەهەموو هاندەرێك، هەروەها تەنهایی یاخی بوون لەو پەیوەندییە مرۆڤایەتیانەدا بونیان هەیە.

پیاوێك کاتێك داگیرکردنێکی سێکسی ئەنجامئەدات، مۆتیڤدراوە بە جوانی ئافرەتێك، کە ئەبێت موڵکی ئەو بێت، بەڵام لە راستیدا ئەو پیاوە، هاندراوە بە هەستی لە خۆبایبوون، چونکە ئەو خۆی بە باڵاتر لە (نێرەکانی تر) دەبینێت.

هیچ پەیوەندیەکی سێکسی باشتر نییە لە پەیوەندی مرۆڤانەی نێوان دووکەس. سێکس ڕێگایەکی زۆر کورتە بەرەو نزیکبوونەوە، بەڵام ڕێگایەکی فێڵبازە.

لە کاتێکدا سێکس بەشێکی گرنگی ژیانە، بەڵام لە کلتوری ئێمەدا، بارگرانیەکی زۆری خراوەتە سەر، بەناوی (ئازادی سێکسی)یەوە، کە هیچ پەیوەندیەکی بە سروشتی سێکسەوە نییە.

ئایا ئێمە هیچ دەربارەی جیاوازیەکانی نێوان پیاوان و ژنان ئەزانین؟ ئەوەی تا ئێستا وتومە (سلبی)یە، ئەگەر پێشبینی زانیاری ئاشکرا، دەربارەی ئەو جیاوازیانە بکەیت، ئەوا بێئومێد دەبیت... پێم وایە ئێمە ئەو جیاوازیانە نازانین، ناناسین، وەك ئەو شێوەیەی من لە پێشەوە باسمکرد، ئەگەر ئەو دوو ڕەگەزە هەزاران ساڵ، جەنگی نێوان یەکتریان کرد بێت و لە ئەنجامدا، رقو کینەیان بەرامبەر یەکتری دروستبووبێت و گەشەیکرد بێت، چۆن دەتوانین جیاوازیە ڕاستەقینەکانی نێوان ئەم دوو ڕەگەزە بزانین؟

تەنها بە لە بیرکردنی ئەو جیاوازیانە، دەتوانین هەستی یەکسانی بلاوبکەینەوە.. تەنها بە هەبوونی تایبەتمەندی ئافرەت بۆ خۆی و پیاو بۆ خۆی... دەتوانین بزانین جیاوازیە ڕاستەقینەکانی نێوان پیاوان و ژنان چین.

پێویستە باس لە جیاوازیەك بکەم، کە پێموایە، پەیوەندی ڕاستەوخۆی هەیە بە سەرکەوتنی پەیوەندیەکانی نێوان پیاوان و ژنان پێویستە لە کلتوری ئێمەدا لە بەرچاو بگرێت.

پێموایە ئافرەتان سۆزدارترو نەرمونیاترن لە پیاوان.

ئەمە شتێکی سەرسوڕهێنەر نییە، چونکە نەرمونیانی ئافرەت، بەرامبەر منداڵەکەی سەرەکترین چاکەو باشترین ڕەوشت بەرزیە.

هەمووومان گوێبیستدەبین، کە ڕۆڵی دایك لە پەروەردەو گەشەکردنی منداڵەکەیدا، چەند کاریگەرە.

خەڵکی شتێکی گرنگیان لە بیرکردوە، ئەویش سۆزی دایکە بۆ منداڵەکەی، سۆزی دایك بۆ منداڵەکەی، واتە: خۆشەویستی، ڕێز، زانست،.... سۆزی سروشتی، بەم شێوەیە جیاوازە لە سێکس و برسێتی و تینویەتی، لەوانەیە زۆربەمان پێمانوابێت، لە ڕووی سایکۆلۆژیەوە، سێکس و برسێتی و تینویەتی هانمان دەدەن، پاڵمان پێوە ئەنێت، بۆ بە دەستخشتنی ئەو شتەی مەبەستمانە، لەو کاتەی پێویستمانە.

بەڵام سۆزو نەرمو نیانی، پەیوەندی بە برسێتی و تینویەتیەوە نییە، مەبەست نییە، کۆتایی نییە، بەڵکو: لە خۆیدا ڕازیبوونە، خۆشی هاوڕێیەتیە، کە پێیوایە گەرمی و ڕێزی کەسێك، لەپێناو بەختەوەری ئەو دایە.

من تێگەیشتنێکم هەیە، لە کۆمەڵگەی ئێمەدا سۆزو نەرمو نیانی بوونی، کەمە سەیری چیرۆکە خۆشەویستیەکانی ناو فیلمەکان بکە، ماچەکانی لێلابراوە، پاشان بینەر خەیاڵ دەکات، ئەو ماچانە چەند خۆشبوون.

ئەو فیلمانەی لە خانەی فیلمە(عاتیفی)یەکان وەسفکراون، بۆ زۆربەمان ڕازیکەرنین و بەلای هەندێکیشمانەوە وایە کە ئەمانە فیلمی خۆشەویستین، بەڵام ئایا لەو فیلمانەدا سۆزو خۆشەویستی ڕاستەقینەی نێوان ئەو دوو ڕەگەزە، هەست پێدەکەین ؟ یان نێوان گەورەو منداڵ ؟

یان خۆشەویستی نێوان مرۆڤەکان بە شێوەیەکی گشتی ؟ پێموابێت بە دەگمەن، بەمە مەبەستم ئەوە نییە، ئێمە توانای سۆزو خۆشەویستیمان نییە، بەڵام هاندان لە کلتوری ئێمەدا کەمە. هۆکاری ڕاستەقینەش ئەوەیە، لە کلتوری ئێمەدا، هەموو شتێك مەبەست و ئامانجێکی هەیە هەر شتێك بکەیت، دەبێت بگەیتە کۆتایی و بگەیتە شوێنێکی دیاریکراو.

دەمانەوێت، کات بەدەست بهێنین (کۆبکەینەوە)، بەڵام کاتێك دەستمان دەکەوێت، دەیکوژین. هاندەری یەکەممان گەیشتنە ئامانجە، تەنانەت سود لە خودی ژیانیش وەرناگرین. ئەخۆین، ئەخۆینەوە، ئەنوین، شت ئەبینین، پێمانوایە ژیانی بێئامانج، شتێکی باش نییە.

بەڵام خۆشەویستی، سۆز: ئامانج نییە، بەڵکو گەرمی و خۆشی و بەخشینی لەزەتە بە بەرامبەرەکەت.

ڤیرجینیا ولف

ئافرەتان لە ئەمریکادا زۆر دەسکەوتیان بەدەست هێناوەو زۆر بەرەو یەکسانی هەنگاویان ناوە.

ئەم یەکسانییە، تەواو نییە، بەڵام باشترە لە بارودۆخی رابردو، دەبێت بەرگری زیاتر لە یەکسانی خۆیان بکەن، دەبێت تامەزرۆبن بەرەو سەلماندنی مافەکانی یەکسا بوونیان، لەگەڵ پیاواندا، ئەوەیش لە رێگەی دیاریکردنی جیاوازکانیان، لەگەڵ پیاواندا دەبێت ژنان بەردەوام بن لە خۆسەلماندن چونکە رێگریان لێدەکرێت، لە ئازادبوون.

بۆ کۆتایی هێنانی بابەتەکەم، دەربارەی پەیوەندیەکانی پیاوان و ژنان، جارێکی تر جەخت لەسەر ئەوە دەکەمەوە، بۆ ئەوەی لە جیاوازی نێوان ژن و پیاو تێبگەین، دەبێت جیاوازیەکان لە بیر بکەین، هەروەها رێگە بە خۆمان بدەین وەکو مرۆڤ بژین و خۆمان لەم پرسیارانە بە دوور بگرین: ئایا من پیاوێك، یان ئافرەتێکی (کامڵ)م؟ ئایا لەگەڵ کلتوری خۆماندا گونجاوم؟ ئایا لە پەیوەندیە سێکسیەکانمدا سەرکەوتووم؟ ئەگەر کەسێك توانی ئەم پرسیارانە لە یاد بکات، ئەوا بێگومان دەتوانێت هەست بەفرەنگی ژیانی نێوان هەردوو رەگەز بکات، ئەمەش دەبێتە هۆی دروستکردنی هێزی بەرهەمهێنان.

ئێمە هانی نەرمونیانی نادەین، بەتایبەتی پیاوان، هەست بە نارەحەتی دەکەین، کاتێك سۆزو نەرمونیانی دەردەبڕن، هەروەها هەوڵدەدەن، جیاوازی نێوان هەردوو رەگەز لەناو بەرن، هەوڵدەدەن پیاوان و ئافرەتان وەك یەکیان لێبیبێت. ئافرەتان رێگریان لێ دەکرێت بۆ دەربڕینی سۆزو نەرمو نیانیان کە نەرمو نیانی تایبەتمەندێتی راستەقینەی مێینەیە.

لێرەوە دەگەڕێمەوە سەر ئەو خاڵەی باسەکەم لێوەی دەست پێکردبوو، جەنگی نێوان ئەم دوو رەگەزە کۆتایی نەهاتووە.

*سەرچاوە:ئینتەرنێت (Man-Woman) by Erich Fromm